

est formaliter, sed necessario, & quatenus habitationem nature sicut §. 5. notabili 3. exposuimus.

273 Ad tertiam probationem, absolute negri potest amorem beatificum esse actionem humanam: quia ut docet D. Thomas supra quest. 3. art. 1. *Ille actio proprie humana accenditur, quantum homo est hominum; & quia ex voluntate deliberata* (id est suppone deliberationem rationis) procedunt: Amor vero voluntatis, ut iam, diximus, nec subditur dominio voluntatis, nec rationis deliberationem supponit: Ergo non est proprie actio humana, sed potius finis omnium actionum humanarum. Vel dici potest, amorem beatificum esse actionem humanam, quoad substantiam operis, non vero quoad modum operandi: quia quamvis sit actio spiritualis quoad suam speciem, subindeque soli substantie intellectuali propria, non procedit tamen ab homine secundum modum agendi illi proprium, qui est agere cum deliberatione rationis, & dominio ac electione voluntatis.

273 Ad aliud quod addit Vincentius, nempe incredibile esse perfectissimam & splendidissimam operationem intellectus, qualis est visio beatifica, voluntati perfectionem illam eripi qua est libertas, & a culmine mentis, in modum & impetum agendi brutorum deici. Respondetur primo, quod omnino abusive dicitur per visionem beatificam eripi voluntati perfectionem libertatis: licet enim voluntatis libertatem exerceri non finit respectu objecti primarii, quod est divina bonitas secundum se, non tamen libertatem absolute eripit: cum permittat eam exerceri circa objecta secundaria, seu circa divinam bonitatem. ut est ratio diligendi creaturas: immo cum actus necessarii sint fundamentum & origo liberorum, & omnis motus procedat ab aliquo immobili, ut docet D. Thom. 1. p. q. 82. art. 1. immobilis adhaesio Beatorum ad Deum, per amorem beatificum, est fundamentum & origo actuum liberorum, quos circa creaturas mobiliter seu mutabiliter exercent.

274 Secundo dico, quod licet per visionem beatificam auferatur homini libertas in ordine ad objectum primarium, quod est bonitas divina clare visa, non tamen propterea fit deterioris conditio, quam esset in via, ubi libere diligebat Deum per fidem obscure cognitur: quia erapta illi libertate circa objectum primarium, patet ei via ad exercendam aliam perfectionem, seu operationem longe superiorem, nimirum amorem divinam bonitatis omnino necessarium, qui perfectior est amore libero, cum sit magis voluntarius (ut supra Disp. precedenti art. 2. contra Vasy. & Lorcan ostendimus) ac minus habeat de potentialitate & plus de actualitate, sitque omnino immutabilis & indefectibilis.

275 Addo quod amor omnino necessarius, provenit a voluntate ut natura est; liber vero procedit a voluntate ut voluntas est, sicut §. 3. notabili 3. declaravimus: At ceteris paribus perfectior est voluntas ut natura, quam ut voluntas: Ergo & amor necessarius liberum in perfectione excedit. Minor probatur: Spiritus Sanctus procedit a voluntate divina secundum conceptum ejus perfectissimum, quis hoc negat? At procedit a voluntate ut natura est, non tamen ab ea ut voluntas est formaliter; teste D. Thom. quest. 2. de potentia art. 3. in corp. & ad ill. Ergo in voluntate conceptus nature est simpliciter perfectior conceptu voluntatis.

276 Confirmatur: Sicut se habet intelligere sine discursu, ad intelligere cum discursu; ita se habet amare sine libertate, ad amare cum libertate: Sed intelligere sine discursu est absolute perfectius, quam intelligere cum discursu: ut patet in hoc, & in Angelis: Ergo ceteris paribus, etiam amare sine libertate est absolute perfectius, quam amare cum libertate. Ex quo patet beatus, per amorem beatificum, a culmine mentis in modum & impetum agendi brutalem non deici, sed potius a flexibilitate mentis in perpetuam stabilitatem Sanctorum erigi, & ad perfectissimam divini amoris participationem, ac modum operandi nobilissimum elevari.

Neque valet quod ait Vincentius, nimirum agere per modum nature commune esse brutis, & rebus insensibilibus; agere vero per modum liberi propriam esse creaturam intellectuali, quae per libertatem a brutis discernitur, ac Deo assimilatur. Non valet, inquam, quia (ut supra dicebamus) ex duplici capite oriri potest, quod creatura aliqua per modum nature operetur, primo ex imperfectione cognitionis, quae rationem finis, seu proportionem finis cum mediis, & mediorem cum fine, nequit attingere; secundo ex summa perfectione cognitionis, quod objecti bonitatem ac meritum clare & distincte presentat: quamvis autem agere per modum nature primo modo, fit maxima imperfectio, & conveniat brutis, quae non se movent in finem, sed moventur ab auctore nature; agere tamen per modum nature secundo modo, summa perfectio est, soli nature intellectuali propria, & Deo conveniens in operationibus ad intra. Unde Hilarius, Damascenus, & alii SS. Patres vocant generationem Verbi Divini, *opus natura*, non quod ab ipsa natura divina immediate procedat, sed quia est ab intellectu ut naturaliter

operante. Et ideo etiam D. Thom. supra citatus docet productionem Spiritus Sancti esse a voluntate, non ut voluntas, sed ut natura est.

Ex his abunde satisfactum patet praecipuis Jansenii & Vincentii Lenis argumentis: unde de illis vere dicam, quod dixit in simili Claudianus Mamerus lib. 1. de statu animae c. 11. *Vide quam parvo negotio veritatis calor frigidum verborum pruina liquefecerit.*

DISPUTATIO III.

De Circumstantiis humanorum actuum.

Ad quaestionem 7. D. Thomae.

Considerata ratione voluntarii & involuntarii, quae pertinet ad essentiam humanorum actuum, agit D. Thom. de quibusdam accidentibus, quae illos quasi vestiunt & circumstant, & ideo circumstantiae appellantur. Nulla autem circa hanc quaestionem sese offert celeberrima controversia; unde in ejus expositione diu non erit immorandus.

ARTICULUS UNICUS.

Quid, & quot sint circumstantiae humanorum actuum?

Dico primo: Circumstantiae esse quasdam accidentia actuum humanorum.

Probatur ratione D. Thom. hic art. 1. Quod est extra essentiam actus, & tamen ipsum aliquo modo attingit, dicitur ipsius accidens: Atqui circumstantiae attingunt actum humanum, & sunt extra essentiam ejus: Ergo sunt accidentia ipsius. Major patet, Minorem explicat D. Thom. dicens nomen circumstantiae desumi ex metaphora loci: sicut enim locus est extra essentiam corporis locati, & tamen ipsum attingit aliquo modo ideoque dicitur ipsum ambire & circumstare; ita similiter circumstantiae actus humani debent esse quasdam conditiones extra essentiam actus, ipsum tamen attingentes vel afficietas.

Dices: Vel hujusmodi conditiones intelliguntur esse accidentia respectu actus considerati in esse physico, vel in esse moris? Si primum, omnis moralitas pertinet ad circumstantiam, & nulla erit quae tribuat speciem actui humano in genere virtutis aut vitii, quia comparatione ad esse physicum omnis moralitas accidens est. Si secundum, contra est, quia multae circumstantiae dant speciem essentiali actui in esse moris: nam circumstantia loci mutat speciem ejus moralem, ut homicidium, vel adulterium in loco sacro, constituit sacrilegium; circumstantia etiam persona mutat ejusdem speciem: v. g. si sit cum soluta, est fornicatio, si cum conjugata, adulterium, si cum sanguinea, incestus: Ergo falsum est quod circumstantiae sint accidentia respectu actus humani in esse moris considerati.

Respondet quod circumstantiae, quae in presenti considerantur a Theologis, non sunt circumstantiae & accidentia ipsius actus solum in esse nature considerati, sed etiam actus ut voluntarii, & humani, seu morales, ita quod in linea morali, & non solum in linea entitativa, aliquid se habeat per modum essentiae & quidditatis, aliud per modum circumstantiae & accidentis: sicut in furto hoc quod est rapere alienam, se habet per modum essentiae; sed quod bonum alienum sit magnum, vel parvum, quod rapiatur in loco sacro, vel prophano, se habet per modum circumstantiae & accidentis. Unde ad rationem in contrarium dicendum est, quod circumstantiae sunt accidentia conditiones etiam respectu actus morales, quando minus & officium circumstantiae exercent; si vero non exercent formaliter rationem circumstantiae, sed transeant in conditionem objecti, vel in rationem differentiae contractivae moralitatis, non se habent per modum conditionis accidentalis, actus humani & morales, sed pertinent ad specificativum essentiale ipsius actus, ut contingit in exemplis adductis.

Dico secundo: Septem tantum esse circumstantias humanorum actuum, hae versu contentas:

- Quis, Quid, Ubi, Quibus auxiliis, Cur, Quando, Quando.

Probatur primo ratione D. Thom. hic art. 3. Circumstantiae sunt accidentia quae attingunt quoddammodo actum. Sed possunt ipsum attingere tripliciter. Primo afficiendo ipsius substantiam in intrinsece vel extrinsece, & tunc est circumstantia *Quomodo*, vel *Ubi*, vel *Quando*. Secundo ipsum afficiunt ex parte causae, & hoc adhuc tripliciter, sicut potest esse triplex causa, una nempe est causa finalis, & ita est circumstantia *Cur*; altera est efficiens principalis, & ita est circumstantia *Quis*; tertia est causa instrumentalitatis, & sic fit circumstantia *Quibus auxiliis*. Tertio ipsum actum attingunt ex parte effectus, & tunc est circumstantia *Quid*. Porro nulla alia circumstantia excogitari potest, quae ad istas non reducat:

catur: nam circumstantiae *Quoties*; quae ab aliquibus ponitur, non est proprie circumstantia, sed numerus actuum qui diversam substantiam materialiter facit, unde numerus semper confidens est in peccatis, ut definit Trid. sess. 14. quamvis circumstantia non fiat semper declaranda: Ergo septem tantum sunt circumstantiae humanorum actuum, praedicto versu contentae.

5 Probatur secundo conclusio, explicando singulas circumstantias in particulari. Circumstantia *Quis*, non substantiam personae quae agit, sed qualitatem conditionemque illi adjunctam significat; ut si sit secularis, vel clericus; conjugatus, vel solutus; voto adstrictus, vel non, persona particularis, vel communis, haec enim omnia aggravant aut minuunt malitiam peccati, vel aliquando mutant speciem. Similiter circumstantia *Quid*, non denotat substantiam ipsius effectus, sed aliquod accidens illi adjunctum: Nam quod aliquis perfunderet aliquem aqua, abluat ipsum, non est circumstantia abluentis, sed quod abluendo infrigidat vel calefaciat, & laesit, vel necat, hoc est circumstantia, inquit D. Thomas hic art. 3. ad 3. Circumstantia *Ubi* exprimit locum in quo fit actio; qui si sit publicus, reddit peccatum publicum & scandalosum; si sacer, facit illud esse sacrilegium, & Deo specialiter injuriosum, quia domum Dei decet sanctitudo. Circumstantia *Quibus auxiliis*, significat instrumenta seu media quibus operans utitur: v. g. si quis utatur auxilio infidelium ad aliquod bellum, sit incantationibus magicis, si modo Demonium; illa praebent speciem malitiae distinctam. Circumstantia *Cur* designat finem, non intrinsecum & qui se tenet ex parte operis (hic enim pertinet ad essentiam) sed extrinsecum, & ab ipso operante intantum, ut si quis furetur propter adulterium, vel det elemosynam propter vanam gloriam. Circumstantia *Quando*, explicat modum quo actus fit, nempe tarde vel velociter, intente vel remissa; & haec circumstantia communiter non mutat speciem, sed tantum modificat actum. Ultima denique circumstantia, scilicet *Quomodo*, significat tempus, in quo duo considerantur, scilicet qualitas temporis, & quantitas; qualitas ut si sit dies festus, & quis non audiat missam, vel faciat opus servile, quantitas vero, ut si actus multum vel parum duret, si enim sit duntaxat valde notabilis, aggravat notabiliter peccatum, non tamen mutat speciem. De quo infra, cum agemus de bonitate & malitia actuum humanorum.

DISPUTATIO IV.

De Simplici Volitione.

Ad quaestionem 3. Divi Thomae.

Explicatis conditionibus generalibus actuum humanorum, quae sunt ratio voluntarii, ac liberi, & circumstantiae in communi, exponit S. Doctor singulos actus humanos in particulari, incipiendo ab illis qui sunt circa finem, & progrediendo in alios qui versantur circa media. Primum autem voluntatis actus circa finem, appellatur *voluntas* (nominis potentia illi appropriato, sicut prima principiorum cognitio nuncupatur *intellectus*, vel *simplex volitio*, quia habet obiectum omnino simplex, nempe finem sumptum precise secundum se; cum alii actus perfectiores, vel respiciant finem in ordine ad media, ut intentio; vel media cum respectu ad finem, sicut electio; consentus, & usus, atque ita non habeant obiectum simplex, sed alio modo duplicatum. Licet autem D. Thom. de simplici volitione in hac quaestione principaliter intendat differere, plura tamen admittet de ipsa potentia volitiva, quia exacta hujus notitia ita requirit.

ARTICULUS I.

An obiectum voluntatis, aut simplici volitionis, sit solum bonum, vel indifferens ad bonum & malum?

Licet omnes fere Theologi & Philosophi tamquam generale principium, ab omnibus sapientibus admittunt, recipiant, voluntatem non esse nisi boni, & omnia bonum appetere: sunt tamen aliqui Nominales, qui putant voluntatem posse ferri in malum, sub ratione mali, & ita adequatum ipsius obiectum non esse bonum, sed indifferens ad bonum & malum. Scotus etiam in 1. dist. 1. q. 4. aliter in locis, circa hoc videtur aeneptis & dubius, atque non esse sufficienter huicque probatum, quod voluntas non possit edio habere bonum, & velle malum sub ratione mali.

§. I.

Conclusio affirmativa sanatur.

Dico tamen: Solum bonum, ut abstrahit a vero vel apparente, esse obiectum voluntatis, seu simplici volitionis. *Theol. Genes. Tom. III.*

tionis: unde licet voluntas affecta prosecutionis possit ferri in bonum aliquod apprens, quod revera malum est, non tamen in malum cognitum ut tale.

Probatur primo ex Arisl. q. 1. Ethic. c. 1. tamquam fundamentum totius moralis scientiae ponit illud principium: *Bonum est quod omnia appetunt*: Sed illud esset falsum, si voluntas effectu prosecutionis possit ferri in malum, sub ratione mali, & si ejus obiectum esset aliquid abstrahens a bono & malo: Ergo &c.

Confirmatur ex SS. Patribus; Dionysius enim c. 4. de divinis nominibus, docet quod malum esse prater voluntatem, & quod omnia bonum appetunt, ut refert D. Thom. hic art. 1. in argumento *sed contra*. Et August. in Enchir. cap. 86. sic ait: *Beati esse volumus; & miseri non solum esse volumus, sed neque velle possumus*. Item Boetius 4. de consol. profa 2. *Omnis (inquit) homines, boni pariter ac mali, insidiosa intentione ad bonum pervenire nituntur*.

Respondent Nominales, Aristotelem, & SS. Patres, nomine boni & mali intellexisse idem quod appetibile & odibile.

Sed haec interpretatio absurda est: nam si in hoc sensu Aristoteles & SS. Patres locuti essent, nugatoria esset oratio locutio: cum enim dicunt solum bonum esse appetibile, & solum malum odibile, sensus esset, solum appetibile esse appetibile, & solum odibile esse odibile.

Probatur secundo conclusio: De potentia volitiva, & illius actibus, eo fere modo, proportionem servata, philosophari oportet, quod de intellectiva, & operationibus ejus: Sed obiectum adequatum intellectus est ens ut verum, non vero ens ut abstrahens a vero vel falso: Ergo prater obiectum adequatum voluntatis, subindeque prater operationis illius, erit ens ut bonum, non vero ut abstrahens a bono & malo, seu a convenienti & inconvenienti. Unde sicut intellectus non potest assentiri falso, nisi sub ratione veri; ita nec voluntas potest prosequi malum, nisi sub ratione boni, seu ut vestitum bonitate aliqua, vera, vel apparente.

Probatur tertio conclusio ratione D. Thom. Voluntas, 3 sumpta pro volitione, seu actu volendi, est quidam appetitus rationalis: Sed omnis appetitus tendit in bonum: Ergo & omnis volitio. Major patet. Minor probatur. Appetitus nihil aliud est, quam quaedam appetentis inclinatio in aliquid: Sed nihil inclinatur nisi ad id quod est sibi conveniens, & per consequens bonum: Ergo appetitus non est nisi boni. Hae tamen, subdit S. Doctor, est differentia inter appetitum naturalem, & appetitum rationalem, quod appetitus naturalis semper fertur in verum bonum, ac vere conveniens ipsi appetenti; appetitus autem rationalis non semper fertur in verum bonum, ac vere conveniens ipsi appetenti, sed sepe fertur in bonum tantum apprens, quod est simpliciter malum ac disconveniens appetenti. Cuius differentiae ratio est, quia appetitus naturalis consequitur formam naturalem, quae tendit semper ad suam perfectionem, ac prout ad verum bonum, & vere ipsi conveniens; appetitus autem rationalis consequitur formam apprehensam: constat autem quod aliquid potest apprehendi ut bonum & conveniens, quod in se nec est bonum nec conveniens. Ex qua differentia voluntatur plura argumenta adversa sententiae, quae solum probant voluntatem posse ferri in malum apprehensum sub ratione boni, ut constabit ex dicendis §. sequenti.

§. II.

Solvuntur objectiones.

Obijcies primo: Si bonum esset obiectum adequatum 4 voluntatis, ipsa nullum posset habere actum qui versaretur circa malum: Sed hoc est falsum, ut patet in actu nolitionis & fugae: Ergo &c. Sequela probatur: quia nullus actus potentiae potest se extendere extra obiectum adequatum illius.

Respondet: negando sequelam Majoris: nam sepe potentia & habitus operantur per modum recessus & fugae circa contrarium sui objecti, v. g. intellectus respuit falsum, & habitus iustitiae actum iniustitiae, &c. Unde D. Thomas hic art. 1. ad 1. *Voluntas se habet ad bonum & ad malum, sed ad bonum appetendo ipsum, ad malum vero fugando illud*. Nec propterea voluntas se extendit extra suum obiectum adequatum, quia quando fugit malum, quodammodo operatur propter bonum; ex eo enim malum fugit, quia bonum appetit: v. g. ideo quis odit mortem aut aegritudinem, quia amat vitam & sanitatem. Sicut ergo ens dicitur obiectum formale adaequatum intellectus, quamvis intellectus possit cognoscere negationes & privationes, quae sunt non entis: est eo quod ille cognoscatur sub ratione entis ex parte modo cognoscendi, & ad illud per se ordinatur, & sicut Deus est obiectum formale adaequatum Theologie, quamvis aliquis actus Theologiae versetur circa creaturas, quia illae non considerantur ut attinguntur a Theologia, nisi in ordine ad Deum: ita quia voluntas, dum per actum nolitionis fugit malum, illud fugit sub ratione alicujus boni, ideo

ARTICULUS II.

An bonitas finis sit non solum obiectum primarium & principale voluntatis, sed etiam totale & adequatum?

Partem affirmativam tenent aliqui ex nostris Thomistis, existimantes in mediis nullam inveniri bonitatem intrinsecam, sed illa extrinsece tantum denominari bona a bonitate finis, sicut medicina dicitur extrinsece sana a sanitate animalis, cujus est effectiva: unde volam bonum respectu finis & mediis esse analogum analogia tantum attributionis seu proportionis.

§. I.

Sententia negans, ut probabilior eligitur.

Dico tamen: Media gaudere bonitate intrinseca, dimi-
nuta, ac dependente a bonitate finis; & per consequens finem esse quidem obiectum primarium & principale voluntatis, non tamen adequatum & totale. Ita videtur docere Divus Thom. hic art. 2. ut patet ponderanti ejus verba; Nam in primis loquens de obiecto adequato voluntatis, ut potentia volitiva est, dicit: Quod voluntas se extendit ad finem, & ad ea que sunt ad finem: ad ea enim se extendit analogue potentia, in quibus inveniri potest ratio sui obiecti: sicut visus se extendit ad omnia que participant quocumque modo colore: ratio autem boni, quod est obiectum voluntatis invenitur non solum in fine sed in his que sunt ad finem. Deinde in calce corporis articuli, docet quod sicut intellectus respicit conclusiones, ut in eis relucet principia; ita voluntas fertur in media, prout in eis relucet ordo ad finem: scilicet habet finem in appetibilibus, sicut principium in intelligibilibus. Et in solut. ad 2. ait quod medium se habet respectu finis, sicut color respectu lucis: Sed constat conclusiones in se habere veritatem & cognoscibilitatem intrinsecam, dependentem tamen a veritate principiorum, eique subordinatam; & similiter colorem esse actu visibilem, licet dependenter a luce in exercitio movendi visum: Ergo ex D. Thoma media gaudet bonitate intrinseca, diminuta tamen, ac dependente a bonitate finis, ratione cujus pertinent ad obiectum secundarium & minus principale voluntatis: sicut intellectus non solum habet pro obiecto principia, sed etiam conclusiones; vel sicut visus non solum habet pro obiecto lucem, sed etiam colorem.

Favet etiam Aristot. lib. 1. magnorum Moralium c. 5. ubi sic habet: bonorum quodam sunt fines, alia vero non: Sed que non sunt fines, haud dubie media sunt: Ergo ex Arist. non solum finis, sed etiam media, sunt vero & intrinsece bona.

Ratio etiam id funder: Media enim ratione propriam naturam habent ordinem, proportionem, & coaptationem in finem, nam medicina habent vim naturalem & proportionem ad temperandum humores, & restituendum sanitatem: Ergo gaudet bonitate intrinseca, ratione cujus pertinent ad obiectum secundarium & minus principale voluntatis, Consequentia probatur, tum exemplo materice prime, quae ratione ordinis ad formam, & capacitatis ejus, dicitur bona, ut docent Philosophi in physica, & colligitur ex D. Thom. 1. p. q. 5. art. 1. ad 3. ubi ait: Materia prima participat aliquid de bono, scilicet ipsum ordinem vel aptitudinem ad bonum. Tum etiam quia bonum idem est quod appetibile, seu conveniens appetitui: Sed media ratione proportionis coaptationis in finem, movent formaliter appetitum, & terminant ejus actum, qui est electio: quare quanto major proportio & effectiva est in mediis ad obtinendum finem, tanto magis appetuntur & eliguntur: Ergo ratione illius ordinis, proportionis, & coaptationis in finem, gaudet bonitate intrinseca in ordine ad illum. Unde D. Thom. 2. 2. q. 33. art. 6. ad 3. Ea que ordinantur ad finem, habent rationem boni ex ordine ad finem.

Addo quod, sicut virtus existens in lapide, per quam tendit in centrum, est quadam participatio virtutis conservativa lapidis existentis in eodem centro; ideoque cum lapis moveatur dorsum, eo velocius movetur, quomagus ad centrum appropinquat; quia per approximationem ad suam causam, virtus predicta quodammodo confortatur & roboratur ad causandum predictum motum, ut docet Aristoteles 1. de celo textu 38. & ibi D. Thom. lect. 17. Ita utilitas, per quam media ducunt in finem, est quadam participatio convenientiae & bonitatis ipsius finis; unde illud medium utilius est ad finem aliquem, quomagus ad illum appropinquat, in quod magis participat de ipso fine: Ergo si media ab intrinsece habeant utilitatem, ordinem, proportionem, & coaptationem ad finem, gaudet etiam bonitate intrinseca, non absoluta, sed respectiva, ac dependente a bonitate ipsius finis. Quare S. Doctor in 2. dist. 21. q. 1. art. 3. loquens de bonitate mediorum, & distinguens illam a bonitate finis, sic ait: Aliquid tamen est quod in se bonitatem habet, non tamen appetitur

semper fiat obiectum formale adequatum voluntatis esse bonum.

6 Obiectis secundo: In odio inimicitia, quo volumus malum inimico, volumus malum sub ratione mali formaliter. Ergo voluntas potest ferri in malum sub ratione mali. Consequentia patet, Antecedens probatur, tum ex D. Thom. quest. 12. de malo art. 4. ubi ait: Odium quare malum proximi sub ratione mali, & invidia contrariatur bono proximi sub ratione boni. Tum etiam hac ratione. Odium inimicitia opponitur directe amori amicitia: Sed amor amicitia vult bonum amico, quatenus est bonum illi: Ergo odium inimicitia vult malum inimico, formaliter qua malum illius est.

7 Respondeo, odium inimicitia respicere malum sub ratione mali proximi, sed non absolute sub ratione mali: quia malum & destructio inimici apparentiam boni habet respectu odientis, & sub illa apparentia & representatione appetitur; sicut & contra bonum alterius ut crescens, invidiam apparet malum. Unde D. Thom. non dicit quod odium querat malum absolute sub ratione mali, sed malum proximi: in quo directe opponitur amori amicitia, qua vult bonum amico, quatenus illi bonum est.

8 Obiectis tertio: In hoc differt peccatum ex malitia a peccato ex ignorantia, vel passione, quod ille qui peccat ex malitia, vult malum sub ratione mali: ille autem qui peccat ex ignorantia, vult malum credens esse bonum: qui vero ex passione, vult malum ex ipso impetu boni sensibilibus attrahentis: Sed voluntas aliquando peccat ex malitia, ut quando odit Deum: Ergo interdum vult malum sub ratione mali.

Confirmatur ex D. Thom. infra quest. 19. art. 7. ad 2. ubi ait: Qui vult dare eleemosynam propter inanem gloriam consequendam, vult id quod de se est bonum sub ratione mali.

9 Ad objectionem respondeo negando Majorem: non enim ideo aliquis dicitur peccare ex malitia, quia vult malum sub ratione mali, sed quia peccat cum perfecta cognitione malitiae & deformitatis; quod non contingit in illis qui peccant ex ignorantia, vel ex passione, quia ignorantia & passione intellectus impeditur ne malitiam actus perfecte cognoscat. Ille ergo qui peccat ex malitia, apprehendit quidem malitiam & deformitatem actus, & ex hoc dicitur peccare ex malitia, illud tamen quod movet ejus voluntatem, est bonum delectabile, vel utile, quod apprehendit in actione peccaminosa.

Ad confirmationem dicitur D. Thom. 1. c. solum velle, quod illa qui dat eleemosynam propter inanem gloriam, vult id quod de se est bonum, sub ratione mali moralis, nempe inanis glorie; non tamen sub ratione mali ut sic, quia tunc intendit honorem, quem bonum quoddam naturale reputat.

10 Obiectis quarto: Potest aliquis appetere malum non esse, ut patet in damnatis, & in illis qui ex desperatione se occidunt: Sed non esse non potest appeti sub aliqua ratione boni: cum omnis bonitas fundetur in entitate & existentia rei: Ergo potest aliquis appetere malum sub ratione mali.

Respondeo concessa Majori, negando Minorem: nam ut ex Aristotele docet D. Thom. hic art. 1. ad 3. Carere malo, habet rationem boni; unde cum non esse possit apprehendi, & de facto apprehendatur a damnatis & miseris, ut medium conduens ad caritatem mali, feu ad liberationem a miseria & poena, apprehenditur & appetitur sub aliqua ratione boni, non absoluta, sed respectiva.

Addo quod, cum beatitudo includat unum positivum, scilicet esse cumalium omnium bonorum, & aliud privativum, nempe carere omni miseria, potest appeti duobus modis, primo per modum prosecutionis boni, & hoc contingit, quando aliquis appetit possidere aut obtinere positive aliquod bonum: secundo per modum remotionis mali, sicut quando aliquis desiderat carere aliqua miseria; & hoc secundo modo ipsi damnati & miseri, dum appetunt non esse, querunt beatitudinem, quatenus tunc optant carere omni miseria.

11 Obiectis ultimo: Voluntas est libera libertate contrarietatis circa bonum & malum, juxta illud Eccli. 15. Ante hominem vita & mors, bonum & malum, quod placuerit ei, habetur illi: Ergo potest indifferenter velle bonum & malum.

Respondeo, quod licet voluntas sit libera libertate contrarietatis, in ordine ad quodcumque bonum & malum particulare & limitatum, subindeque possit indifferenter illud velle aut nolle, non tamen circa bonum & malum ut sic: sed est determinata ab auctore nature ad amandum bonum ut sic, & ad odiendum malum ut sic; unde ad libertatem voluntatis non requiritur quod per actum prosecutionis possit ferri in malum sub ratione mali, sed sufficit quod possit velle malum sub ratione boni: juxta illud Augustini in Enchir. c. 105. Nec enim culpanda est voluntas, nec dicendum, aut voluntas non est, aut libera non est, quia beati esse sic volumus, ne esse miseri non solum volumus, sed nequaquam profus velle possumus.

appetit se absolute consideratur, sed ex ordine ad finem, bonitatem quendam foris, qua utilitas nominatur.

15 Potest etiam faderi seu confirmari conclusio alia ratione desumpta ex eodem Angelico Doctore 1. p. q. 5. art. 6. In tantum aliquid est bonum, in tantum est appetibile, & terminus motus appetitus: Sed media ut talia terminant secundum quid, sive aliquo modo motum appetitus, finis vero simpliciter & ultimo eum terminat: Ergo media gaudet bonitate intrinseca, diminuta, & secundum quid; finis vero simpliciter, & absolute bonus est: Major patet. Minorem vero declarat D. Thomas exemplo motus corporalis: Terminatur autem (inquit) motus corporis naturalis simpliciter quidem ad ultimum: secundum quid autem etiam ad medium, per quod iter ad ultimum quod terminat motum, & dicitur aliquid terminus motus, in quantum aliquam partem motus terminat. Sic ergo in motu appetitus, id quod est appetibile, terminans motum appetitus secundum quid, ut medium per quod tenditur in aliud, vocatur utile; id autem quod appetitur ut ultimum, terminans totaliter motum appetitus, sicut quodam res in quam per se appetitus tendit, vocatur bonum, quia bonum dicitur quod per se desideratur.

§. II.

Solvuntur Objectiones.

16 Obiectum in primis Adversarii plura Aristot. & Div. Thom. testimonio, in quibus rationem & nomen boni soli fini attribunt, bonumque cum fine converti sepe asserunt.

Verum facile respondetur: eos loqui de bono simpliciter & absolute; illud enim cum fine coincidit, & cum illo convertitur, non autem de bono ut sic, & prout abstrahit a bono simpliciter & secundum quid; & primo & secundario, absolute & respectivo: sic enim ratio boni non solum fini, sed etiam mediis intrinsece convenit, ac de illis predicatur.

Instant Adversarii, & adducunt aliqua Divi Thomae loca, in quibus ait media non appeti propter aliquam bonitatem in eis existentem.

17 Sed haec etiam facile solvuntur, dicendo S. Doctorem his locis non negare mediis omnem bonitatem intrinsecam, sed solum primariam & absolutam, qua est propria finis. Unde quando ait 1. p. q. 5. art. 9. ad 2. Utilia non habere in se unde desiderentur, sensus est, non habere unde desiderentur propter se, & sitiendo in se, quamvis habeant intrinsecam bonitatem & appetibilitatem propter aliud, ut denotat vera subsequenter, sed desiderantur ut sunt appetita in alterum. Similiter cum q. 21. de verit. art. 1. dicit quod vera ratio appetibilitatis ejus quod est ad finem, est finis, loquitur de appetibilitate, qua consistit rationem omnino formalem & motivam appetitus, cujusmodi est sola bonitas finis: non excludit tamen aliam intrinsecam appetibilitatem, per quam media secundario & dependenter a fine terminant f. modo appetitum, ut patet ex locis supra relatis.

18 Urgetis: D. Thomas supra q. 1. art. 1. probat omnes actiones humanas esse propter finem, ex eo quod finis sit obiectum voluntatis: At si finis non esset obiectum illius adequatum, sed primarium solum & principale, hic desiderius non valeret; cum omnes actus alienius potentiae, non tendant in ejus obiectum primarium & principale, sed aliqui veniant circa obiectum dumtaxat secundarium & minus principale: Ergo juxta principia doctrinae D. Thomae, finis est obiectum totale & adequatum voluntatis; subindeque ille solus est intrinsece & formaliter bonus, media vero denominative solum & extrinsece.

19 Respondeo, concessa Majori, negando Minorem: ut enim discursus D. Thomae sit legitimus, sufficit quod ratio formalis sub qua, seu obiectum formale quo adequatum voluntatis, sit finis, licet media pertineant ad obiectum secundarium illius, subindeque gaudeant bonitate intrinseca: nam ex hoc recte inferuntur omnes actus humanos dependere a fine, sicut a motivo & ratione sub qua. Sicut licet colores pertineant ad obiectum formale terminativum visus, quia tamen lux est ratio formalis sub qua adequata illius, & colores non habent vim immutandi visum, nisi dependenter a luce, bene colligitur omnia que videntur, videri mediante luce. Quo exemplo utitur S. Doctor hic art. 2. ad 2. ubi docet media se habere respectu finis, sicut colores respectu lucis: colores autem habent visibilitatem intrinsecam, dependentem tamen a luce, ut ab obiecto motivo & ratione sub qua: Ergo pariter media, ratione proportionis & coaptationis quam habent cum fine, gaudet bonitate intrinseca, licet imperfecta ac diminuta, & a bonitate finis, ut a causa motiva dependente, eique subordinata.

20 Obiectis secundo: Totam ratio consistit in tendentia & relatione ad finem: At relativa, ut talia, nullam dicunt bonitatem aut perfectionem, ut in tractatu de Trinitate Diss. 3. art. 5. ostendimus: Ergo media ut talia, nullam habent in se bonitatem.

Respondeo, media ut sic, esse relativa transcendentia, non predicamentalia; licet enim fundent relationem predicamentalem, non tamen propria eorum ratio in illa consistit, sed in eo quod ipsam fundat: quamvis autem relatio predicamentalis secundum rationem ad non exprimat perfectionem, ut diximus loco citato, relatio tamen transcendentis potest ipsam importare. Et ratio discriminis sumitur ex utriusque relationis natura: nam predicamentalis est purus respectus ad aliud tanquam ad purum terminum, in quo proinde nulla convenientia neque ad subiectum, neque ad ipsum terminum, neque ad appetitum importatur; & ita ex nullo capite perfectionem vel bonitatem explicat: transcendentis vero, quamvis relatio nuncupetur, revera est forma absoluta, & licet ordinetur ad aliquid extrinsecum, aut ab illo dependeat, non tamen est purus respectus, sed dicit vel influxum in terminum, vel proportionem & commensurationem cum eo, vel participationem ab ipso, vel alias similes rationes, qua convenientiam & appetibilitatem importare possunt.

Obiectis tertio: Movere & allicere voluntatem, est propria causalitatis finis, ut docent Philosophi a Physicorum: Ergo nequit convenire mediis, nec subinde bonitas intrinseca.

Respondeo causalitatem finis, secundum quod a mediis distinguitur, non esse utcumque movere & allicere voluntatem, sed movere illam primario, & propter se: media autem quamvis habeant vim intrinsecam movendi, non tamen primario & propter se, sed secundario & propter finem, ac dependenter & participative ab illo.

§. III.

Corollaria ex dictis.

EX dictis colligitur primo, bonum analogice convenire fini & mediis, non solum analogia attributionis, sed etiam analogia proportionalitatis: quia in mediis invenitur intrinsece ratio boni, qua ad movendum & excitandum appetitum proportionaliter se habent sicut bonitas finis, cum discrimine tamen in solutione precedentis argumenti adducto.

Colligitur secundo, hoc esse discrimen inter voluntatem sumptam pro potentia volitiva, & pro primo ejus actu, qui simplex volitio appellatur, quod in prima acceptione habet pro obiecto adequato bonum ut sic, abstrahens a bono finis & mediis, in secunda vero respicit solum finem ut obiectum adequatum. Ita D. Thomas hic art. 2. ubi sic ait: Si loquamur de voluntate secundum quod nominat potentiam, sic se extendit ad finem & ad ea que sunt ad finem. Si autem loquamur de voluntate, secundum quod nominat proprie actum, sic proprie loquendo est finis tantum: scilicet quia voluntas, ut nominat actum, & simplicem volitionem significat, fertur in id tantum, quod est obiectum per se potentia; atque adeo quia obiectum per se voluntatis, est finis tantum (nam ea que sunt ad finem non sunt bona, vel volita propter seipsa, sed tantum ex ordine ad finem: cum solum bonitate diminuta & respectiva gaudent, ut supra ostensum est) simplex volitio respicit solum finem, non vero media; sicut primus actus potentiae intellectivae, qui dicitur intellectus seu intelligentia, non respicit conclusiones, sed prima principia. Unde Philosophus 3. Ethic. cap. 2. ait: Voluntas est finis: electio autem, eorum que sunt ad finem. Quae verba exponens D. Thomas hic in solut. ad 1. dicit, quod ibi Philosophus loquitur de voluntate secundum quod proprie nominat simplicem actum voluntatis, non secundum quod nominat potentiam.

Colligitur tertio, omnem actum voluntatis necessario versari circa finem, vel circa media, atque adeo non posse dari actum neutrum, qui neque ad finem, neque ad media terminetur, sed ad aliquid ab eis abstractum, vel distinctum. Ita communiter Theologi contra Scotum in 2. dist. 1. q. 3. ubi ponit differentiam inter actum intellectus & voluntatis, quod in intellectu non potest esse aliquis assensus, qui non sit vel circa principia, vel circa conclusiones, quia nulla est evidenter ex parte obiecti media inter has duas: in voluntate autem dicit quod est aliquis actus medius, quia potest ostendi voluntati aliquod obiectum, quod neque sit propter se bonum, neque propter aliud; unde hunc actum neutrum appellat, & dicit esse medium inter fructum & usum; nomine fructus comprehendendo omnem actum qui versatur circa bonum propter se, & nomine usus omnem actum qui versatur circa bonum propter aliud, ut expressis terminis declarat ibidem §. quantum ad primum. Unde leviter & inconsiderate dixit Valtuez hic disp. 32. cap. 1. Scotum illum actum medium seu neutrum non admisisse, sed in hoc ei imponi a Cajetano & Thomistis: qui enim attente Scotum legerit, plane cognoscat nihil eimponi a Thomistis, sed ipsam revera hunc actum neutrum seu medium posside. Sed quidquid sit de hujusmodi opinionis patronis,

25 Probatur corollarium ex dictis: Obiectum adequatum voluntatis est bonum, ut art. praeced. ostendimus; Sed bonum non est nisi triplex, scilicet honestum, delectabile, & utile; ex quibus duo priora habent rationem finis, & sunt appetibilia propter se, posterius vero habet rationem mediæ & appetibilibus propter aliud: Ergo non potest dari aliquis actus voluntatis, qui non sit de fine vel de medio.

26 Hinc sumitur alia ratio quasi a priori, quam tradit Cajetanus in introductione hujus questionis. Inter opposita contradictoria non datur medium: Sed appetibile propter se, & appetibile propter aliud, sunt contradictoriae opposita: Ergo inter illa non datur medium.

27 Hanc rationem impugnat Vasquez ubi supra: quia (inquit) opposita contradictoria non reperitur inter extrema positiva, sed inter positivum & negativum: bonum autem appetibile gratia sui, & bonum appetibile gratia alterius, sunt extrema positiva.

28 Verum ille Auctor vim prædictæ rationis, & Cajetani mentem non penetravit. Nam licet opposita contradictoria non reperitur formaliter nisi inter positivum & negativum, hoc tamen non impedit quominus in duobus extremis positivis virtualiter contradictio implicetur, quatenus unum dicit formaliter aliquid positivum, cujus aliud ex sua ratione formali fundat negationem: quod patet in motu sursum & deorsum; nam motus deorsum dicit tendentiam ad centrum mundi, cujus negationem fundat motus sursum ex sua formali ratione. Quamvis ergo bonum amabile gratia sui, & bonum appetibile gratia alterius, sint positiva, hoc non impedit quominus implicite & virtualiter includant contradictionem, quatenus unum dicit formaliter aliquid positivum, cujus aliud in quantum hujusmodi fundat negationem. Et hoc est quod intelligit Cajetanus, dum dicit amabile propter se, & amabile propter aliud, esse opposita contradictoria.

Adde quod finis & medium opponuntur relative, finis enim dicitur per ordinem ad medium, & medium per ordinem ad finem: Sed inter opposita relative non datur medium, ut inductive patet: Ergo neque inter finem & media.

29 Dices cum Scoti: Intellectus potest proponere voluntati bonum absolute, abstrahendo a fine & a mediis, seu a bono propter se, & bono propter aliud; bonum enim potest concipi ab intellectu in universali & abstracte, & sic proponi voluntati: Ergo voluntas potest circa bonum habere actum medium, seu neutrum, qui non sit finis, nec medium. Consequentia patet: quia si objectum abstrahit ab utroque, etiam actus abstrahet, quandoquidem actus sequitur objectum.

30 Confirmatur: In voluntate datur actus simplicis volitionis, qui nec est circa media, ut patet, cum nondum supponat finem intentum, ratione cujus diliguntur media; nec circa finem, cum nullum ordinem dicat ad media: Ergo in voluntate potest dari, & de facto datur actus neuter, qui nec est circa finem, nec circa media.

31 Ad objectionem respondeo primo, negando Majorem: intellectus enim non potest ostendere voluntati bonum abstractum, quod non sit appetibile propter se, aut propter aliud: quia bonum est analogum, ac proinde non potest ita abstrahi ab illis duabus rationibus, quod illas saltem implicite non includat.

32 Respondeo secundo; dato quod ratio boni possit abstrahi ab illis duabus rationibus, & sic ostendi voluntati, non posse tamen voluntatem ab ea moveri: utpote cum hujusmodi rationis ostensio in illo casu foret mere speculativa. Probatur hoc primo: quia bonum non movet voluntatem, nisi ut existens, aut dicens ordinem ad existentiam: sumptum autem præcisè in communi, secundum rationem universalem, non involventem particulares, nec est existens, nec possibile existere: Ergo nec potest voluntatem movere.

Secundo probatur: Bonum non movet præcisè, nisi in quantum exercet ratione convenientia ad appetentem: Sed non potest exerceri iste ordo, nisi bonum sit convenienter vel ratione sui, vel ratione alterius, consequenter vel propter se, vel propter aliud: Ergo bonum abstrahens ab utroque, nequit præcisè movere.

Explicatur magis: Sicut licet actus humanus secundum se abstrahat a circumstantiis: & ita secundum se, & ex ratione & quaditate sui objecti possit esse indifferens; in individuo tamen non potest abstrahere a circumstantiis, & sic debet terminare esse bonus vel malus, ut docet S. Thom. infra q. 18. art. 9. Ita licet bonum secundum se, & in abstracto, non dicat quod sit bonum propter se, vel propter aliud, sed tantum quod sit perfectum & appetibile: in exercitio tamen non potest movere & præcisè proponi ab intellectu, nisi proponatur vel ut diligendum gratia sui, quod est ipsum proponi ut finem in actu exercitio, vel ut diligendum in ordine ad alterum, quod est ipsum proponi ut medium in actu exercitio. Unde

33 Ad confirmationem dicatur, actum simplicis volitionis

esse circa finem, non respectivo seu comparative sumptum, sed absolute & secundum se consideratum, seu ut gratia sui amabile: finis enim duo habet, nempe quod sit appetibile gratia sui, & quod sit ratio appetendialis quæ in ipsum ordinatur: sub prima ratione, terminat actum simplicis volitionis; sub altera vero attingitur ad actum intentionis, non a simplici volitione, ut patet ex dicendis corollariorum sequenti.

Colligis ultimo: sex esse tantum actus humanos a voluntate elicitos, nempe volitionem, fructuionem, intentionem, consensum, electionem & usum: de quibus agit D. Thom. ad hæc quæstiones usque ad 16.

Probatur: Omnis actus humanus a voluntate elicitus, vel est circa finem, vel circa media: At circa finem sufficienter constituntur tres actus, nempe volitio, fructio, & intentio: & circa media sufficienti alii tres: scilicet consensus, electio, & usus: Ergo non sunt plures quam sex. Major patet ex dictis corollariorum præcedenti. Minor quoad primam partem probatur. Voluntas vel fertur in finem absolute, & sic constituitur simplex volitio; vel ut quiescens in fine, & sic constituitur fructio; vel quantum finis est terminus alicujus quod in ipsum ordinatur, & sic constituitur intentio: Ergo circa finem solum tres actus versantur, nimirum volitio, fructio, & intentio. Suadetur etiam quoad secundam: Nam vel voluntas vult media absolute, & sic constituitur consensus: vel vult unum medium præ alio, & sic constituitur electio; vel media applicat ad aliquid, & sic ponitur usus, seu applicatio potentia executiva ad opus: Ergo non sunt plures actus a voluntate elicti circa media, quam tres assignati; nempe consensus, electio & usus.

Dices: Nullus est actus in appetitu sensitivo, cui non correspondeat similis in voluntate: Sed in appetitu sensitivo vult undecim actus, quos passiones appellamus, nempe amor & odium, desiderium & fuga, delectatio & tristitia, spes & desperatio, timor & audacia, ac ira, ut docet D. Thom. infra quæst. 23. art. 4. Ergo tot etiam erunt actus in voluntate, & non solum sex quos enumeravimus.

Respondeo, verum esse dari ex parte voluntatis actus, respondentem illis qui sunt in appetitu sensitivo; sed nego illos inter se eandem servare distinctionem & numerum: multa enim, quæ in inferioribus sunt dispersa, reperiuntur adunata in superioribus: unde sicut ea quæ pertinent ad diversos sensus inferiores, a sensu communi percipiuntur; sic voluntas per sex actus enumeratos fertur ad ea, quæ appetitus sensitivus per undecim actus, quos passiones appellamus, attingit.

In articulo 3. quærit D. Thom. utrum voluntas eodem actu moveatur in finem, & in id quod est in finem? Sed de hoc rediit sermo infra q. 12. art. 4.

DISPUTATIO III.

De Motivo Voluntatis.

Ad quæstionem 9. D. Thomæ.

Cum motivum voluntatis sit causa actuum qui ab illa procedunt, ad tractatum de actibus voluntatis pertinet agere de eius motivo, & modo quo illa movetur. Unde de primo agemus in hac disputatione: de secundo in sequenti.

ARTICULUS I.

An voluntas moveatur ab intellectu & appetitu quoad specificationem, & seipsam, ac ceteras potentias quoad exercitium movens?

Notandum ex D. Thom. hic art. 1. voluntatem moveri, nihil esse aliud quam eam reduci de potentia ad actum, & de statu indifferentiæ ad statum determinationis: quare tot erunt motiones voluntatis, quot erunt ejus indifferentiæ. Duplex vero est voluntatis indifferentia, una dicitur indifferentia contradictionis, quæ est ad duo contradictoriae opposita: scilicet agere vel non agere, amare v. g. vel non amare: alia dicitur indifferentia contrarietatis, id est, ad duo contrarie opposita, & est inter terminos positivos, puta agere hoc vel illud, amare vel odio habere. Igitur duplex quoque datur voluntatis determinatio, & motio, duplici jam dicta indifferentia correspondens: una quia voluntas reducitur de indifferentia contradictionis; & hæc dicitur motio quoad exercitium, quia voluntatem, indifferenter ad agendum vel non agendum, determinat hic & nunc ad exercendum suum actum: alia vero quia reducitur de indifferentia contrarietatis; & hæc vocatur motio quoad specificationem, quia voluntatem indifferenter ad plura objecta diversa speciei, determinat potius ad unum, quam ad aliud.

aliud. De hac ergo duplici voluntatis motione breviter hic agendum est, & declarandum a quo voluntas tam quoad specificationem, quam quoad exercitium determinetur & moveatur?

§. I.

Prima difficultas resolvitur.

Dico primo: Voluntatem moveri quoad specificationem ab intellectu; non quod ipse formaliter specificet actus voluntatis, sed quia applicat, & proponit ei id quod tam ipsa quam ejus actus specificantur formaliter.

Conclusio sic explicata est D. Thom. art. 1. & communis inter Theologos, potestque facile suaderi. Motivum voluntatis quoad specificationem est illud quod determinat voluntatem ad unum speciem actum, potius quam ad alium: Sed intellectus determinat, modo in conclusione posito, voluntatem ad actum unius speciei, potius quam alterius: Ergo illam movet quoad specificationem. Minor probatur: Voluntas non elicit hunc speciem actum potius quam alium, nisi quia tendit in hoc potius objectum quam in aliud; habet ab intellectu, istud potius objectum quam aliud proponente: Ergo intellectus proponendo voluntati objectum, illam movet & objective determinat, ut eliciat hunc speciem actum potius quam alium.

Dico secundo: Voluntatem moveri etiam ab appetitu quoad specificationem, non directe & immediate, sed indirecte & mediate. Ita D. Thom. art. 2.

Probatur: Ex effectu seu passione appetitus sensitivi homo disponitur, ut objectum intellectui appareat conveniens aut disconveniens: nam ut ait Philosophus 3. Ethic. Qualitatem signis que est, ratio finis videtur ei, id est, juxta modum quo aliquid est dispositus, judicat objectum esse conveniens vel disconveniens: Cum ergo objectum determinet voluntatem ad unum speciem actum potius quam ad alium, appetitus, mediate scilicet & indirecte (mediate scilicet judicio intellectus, cui objectum sub ratione convenientis aut disconvenientis representat) voluntatem quoad specificationem movere potest. Quod ut magis declaretur.

Observandum est, quod dum aliquid conveniens aut disconveniens apprehenditur per sensus externos, & per phantasiam (cujus notitia regulatur appetitus sensitivus) imprimendo in ipso appetitu vehemens motus prosecutionis aut fugæ, cum quadam corporis alteratione, & rursus totum hoc representatur in phantasia, phantasia autem virtute intellectus agens movet intellectum possibilem, imprimendo ei horum omnium representationem, ex qua intellectus possibilem, convertendo se ad prædictam phantasia, illa apprehendit, & exhibet voluntati: voluntas autem prorsum in actum prosecutionis aut fugæ, proportionatum motui appetitus sensitivi, si succumbat, aut disproportionatum, si resistat.

Ex quo intelliges unum valde notabile, scilicet vehementiam motus appetitus sensitivi oriri ex eo quod versetur immediate circa singularia, & tangencia sensus. Cum enim singularia, & sensibus conjuncta, sint in statu existendi, & habendi omnes circumstantias, in quo solum statu possunt acquiri, ideo efficacius movent, quam res in communi consideratæ, & a sensibus remotæ. Et ob hanc etiam rationem magis trahitur ad res materiales & sensibiles, quam ad immateriales & divinas: quia scilicet iste sunt magis a sensibus remotæ, quam illæ.

§. II.

Alia difficultas expeditur.

Dico tertio: Voluntatem movere quoad exercitium omnes alias potentias, exceptis potentis animæ vegetativæ. Ita S. Doctor hic art. 1. & 1. p. q. 2. art. 4. ubi sic dicitur: In omnibus potentis actibus ordinatis, illa potentia, quæ respicit finem universalem, movet potentias quæ respiciunt fines particulares. Et hoc apparet tam in naturalibus, quam in politicis. Calvus enim, quod agit ad universalem conservationem generalissimam, movet omnia inferiora, quorum unusquisque agit ad conservationem propriae speciei, vel etiam individuali. Rex etiam, quia intendit bonum commune totius regni, movet per suum imperium singulos præpositos civitatum, qui singulis civitatibus curam regiminis impendant. Objectum voluntatis est bonum & finis in communi: qualibet autem potentis comparatur ad aliquod bonum proprium sibi conveniens, sicut visus ad perceptionem coloris, intellectus ad cognitionem veri. Et ideo voluntas per modum agentis movet omnes animæ potentias ad suos actus, præter vires naturales vegetativæ partis quæ nostro arbitrio non subdantur. Quibus verbis utramque partem conclusionis luculenter docuit ac probavit.

Sed quæres, an voluntas potentias inferiores ad suos

actus moveat & applicet, ex vi naturalis sympathiæ & colligationis quam habet cum ipsis, absque impressione alicujus realis, & sine physica potentiarum inferiorum mutatione, vel in hac applicatione & motione aliquid reale & physicum eis imprimat, quod realiter & physice ipsas immutet?

Respondeo, utramque opinionem esse probabilem, licet secunda videatur probabilior, & menti S. Thomæ conformior: nam infra quæst. 26. art. 1. de potentis voluntati inferioribus ait: Comparatur ad voluntatem, a qua applicatur ad agendum sicut instrumentum ad principalem agentem. Et 1. p. q. 81. art. 3. citato, asserit voluntatem movere intellectum, & omnes vires animæ: Sicut alterans movet alteratum; & impellens movet impulsam: Sed principale agens quando movet instrumentum, aliquid reale ei imprimit & alterans alterato, ac impellens impulsio: Ergo ex D. Thomæ voluntas movendo & applicando potentias inferiores ad suos actus, eis imprimit aliquid reale prævium ad earum operationes, sive illud sit motio virtuosa, sive virtus, aut qualitas fluens & transiens. Quamvis enim actio voluntatis sit formaliter immanens, virtualiter tamen potest esse transiens, & habere duplicem terminum seu effectum; unum in seipsa, qui est pondus quoddam in objectum quod proficitur; & alium extra se in potentis quas movet, qui est quædam motio seu impulsus, aut vis aliqua fluens & transiens, qua ad agendum applicatur, & reducuntur de potentia in actum: non enim repugnat ab eadem potentia plures attingi effectus ordine quodam.

Adde quod sympathia solum deservit in potentis, quæ sibi subordinatur, quod una non possit resistere alteri; ubi enim datur resistentia, non vincitur nisi immutatio & movendo: Sed alie potentis interdum resistunt motioni & applicationi voluntatis, ut patet in intellectu qui interdum non sinit se applicari a voluntate ad considerationem alicujus objecti, sed ipsa invita & renitente ad alia distrahitur: Ergo signum est potentis animæ non moveri a voluntate, ratione sympathiæ & colligationis, sed per aliquid eis realiter a voluntate impressum, cuius impulsus aliquando superatur a resistentia illarum potentiarum.

Non est etiam omnitemum, ex motione & applicatione voluntatis redundare in potentias inferiores quamdam perfectionem intrinsicam, aliquid scilicet modum liberatæ, quem non habentur, si non moverentur ab illa; ex quo fit quod appetitus inferior sit subiectum virtutum moralium insularum, ut in tractatu de virtutibus ostendimus Disput. 2. art. 2. difficile autem id potest intelligi & explicari, nisi admittatur aliquid reale in potentis inferioribus, ex motione & applicatione voluntatis derivatum, quo elevatur ad operationem, propriam virtutem specificam excedentem: Ergo voluntas potentias inferiores movet & applicat ad suos actus, per impressionem alicujus virtutis aut impulsus, & non ex vi solius naturalis sympathiæ & colligationis quam habet cum illis, ex eo quod in eadem anima conjungantur & radicentur.

Dico ultimo: Voluntas non solum alias potentias, sed etiam seipsam movet quoad exercitium. Est etiam D. Thom. art. 3. hujus questionis.

Probat in argumento sed contra: quia voluntas est domina sui actus, & in ipsa est velle & non velle. In corpore probat hoc discursu: Ita se habet finis in appetibilibus, sicut principium in intelligibilibus: Sed intellectus per hoc quod cognoscit principium, reducit seipsam de potentia in actum, & movet seipsam ad cognoscendas conclusiones: Ergo similiter voluntas ex eo quod vult finem, reducit seipsam & movet ad volendum ea quæ sunt ad finem.

Dices: Si voluntas moveret seipsam, esset in continuo motu: Sed hoc est falsum: Ergo & illud. Probatur sequela: Nam mobile movetur ad præsentiam sui moventis: Sed voluntas est semper sibi præsens: Ergo si moveat se, semper movebitur.

Respondeo, negando sequelam. Ad probationem dico cum D. Thomæ hic in resp. ad 2. quod voluntas non est semper sibi præsens in ratione motivi: quia non semper adest actualis volitio, per quam seipsam movet ad electionem mediæ. An vero ad primam etiam volitionem finis se movet, dicemus articulo sequenti.

ARTICULUS II.

An in prima volitione finis voluntas seipsam moveat?

§. I.

Quibusdam præmissis difficultas proponitur.

Notandum primo: Volitionem finis posse dici primam, vel simpliciter & respectu totius vite, quam scilicet homo elicit, dum primo pervenit ad usum rationis;